

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Diplomová práce

ILUSTROVANÁ NON-FICTION KNIHA (DIDAKTICKÁ)

OBRAZEM DO DUŠE GRAFICKÉ

Mgr. Tomáš Němejč

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Katedra designu

Studijní program Design

Studijní obor Ilustrace a grafický design

Specializace Ilustrace

Diplomová práce

ILUSTROVANÁ NON-FICTION KNIHA (DIDAKTICKÁ)

OBRAZEM DO DUŠE GRAFICKÉ

Mgr. Tomáš Němejc

Vedoucí práce: akad. mal. Renáta Fučíková
Katedra designu
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Mgr. Tomáš NĚMEJC**
Osobní číslo: **D18N0017P**
Studijní program: **N8208 Design**
Studijní obor: **Ilustrace a grafický design, specializace Ilustrace**
Téma práce: **DIDAKTICKÉ MATERIÁLY, ČI INTERAKTIVNÍ DIDAKTICKÁ POMŮČKA**
Zadávatel: **Katedra designu**

Zásady pro vypracování

Tvůrčí záměr: Ilustrátorský vhled do světa uměleckých řemesel a ateliérů, rozvinutí vlastního ilustrátorského jazyka.

Způsob realizace: V práci bude využita ruční a digitální kresba a dále grafické tiskové techniky.

Cíl: Práce zachytí jedinečnost tvorby, tvůrců, jejich prostor a nástrojů a posílí vztah i povědomí o tradicích v oblasti tiskového řemesla a v oblastech souvisejících.

Předpokládaný charakter výstupu: Realizace knihy, původní autorský stručný populárně naučný text, kompletní ilustrační a grafické řešení, minimální rozsah 20 stran.

Rozsah průvodní zprávy: minimálně 5 stran.

Rozsah teoretické části: **min. 3 normostrany**
Rozsah praktické části: **vyplyne ze zpracování DP**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

MICHÁLEK, Ondřej. *Magie otisku.* Brno: Barrister & Principal, 2016, 274 s., ISBN 978-80-214-5342-5.

ODEHNAL, Antonín. *Grafické techniky: Praktický průvodce.* Brno: Era, 2005, 112 s., ISBN 978-80-7366-006-2.

HORSKÝ, Jakub. *No1, P = F/S.* Havlíčkův Brod: Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s., 144 s., ISBN 978-80-906653-0-9.

KREJČA, Aleš. *Grafické techniky.* Praha: Aventinum, 1995, 206 s., ISBN 80-85277-48-4.
Časopisy – Grapheion a Pressingmatters magazine.

Vedoucí diplomové práce: **akademický malíř Renáta Fučíková**
Katedra designu

Oponent diplomové práce: **Mgr. Milan Starý**
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Datum zadání diplomové práce: **29. května 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2021**

Dle rozhodnutí č. j. *2020/2021*
s novým termínem odevzdání BP/DP: **30-07-2021**

L.S.

Doc. akademický malíř Josef Mištera v.r.
děkan

Doc. akademický malíř František Steker v.r.
vedoucí katedry

Prohlašuji, že jsem umělecké dílo vypracoval samostatně a nejedná se o plagiát.

Plzeň, červenec 2021

.....podpis autora

Děkuji vedoucí ateliéru, paní Renátě Fučíkové, za velké množství příležitostí a rozmanitost ilustrátorských projektů, které vedly k rozvoji a kultivaci mého výtvarného myšlení. Její osobnost, přístup a vysoká kvalita i intenzita konzultací byly pro mne jako studenta a zároveň pedagoga při zpracování diplomové práce velmi motivující.

OBSAH

1	POPIS PŘÍPRAVY A REFLEXE PROCESU VLASTNÍ TVORBY	8
	1.1 Rešerše zvoleného tématu	8
	1.2 Reflexe a dokumentace procesu tvorby	9
2	POPIS VÝSLEDNÉHO DÍLA A JEHO VYUŽITÍ, ČI ADJUSTACE	11
	RESUMÉ	15
3	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	16
	a) knižní a periodická literatura	16
	b) internetové zdroje	17
	SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	18

1 POPIS PŘÍPRAVY A REFLEXE VLASTNÍ TVORBY

1.1 Rešerše zvoleného tématu

Pro svou závěrečnou práci v Ateliéru didaktické ilustrace jsem zvolil téma propojující technologii uměleckých a reprodukčních tiskových technik a zčásti také tradiční řemeslo výroby knihy. Tento výběr je založen na mém dlouhodobém odhodlání uspořádat obrazový materiál k zásadním disciplínám a principům zejména uměleckých tiskových technik, k čemuž jsem byl motivován svou vlastní výtvarnou a pedagogickou činností. Tvorba ilustrovaných rébusů a zadání pro mou výuku technologie a grafických technik byla také jedním z vodítek, proč jsem se rozhodl studovat v Ateliéru didaktické ilustrace pod vedením paní akad. mal. Renáty Fučíkové, přestože jsem do té doby žádnou ilustrátorskou přípravu neměl a věnoval jsem se převážně volné kresbě a grafice.

Finálnímu rozhodnutí, zpracovat převážně obrazovou knihu z oblasti tisku, předcházely nástiny koncepce již v podobě klauzurních prací, kterými jsem si ověřoval, jakou míru popisnosti a jakou techniku lze pro tento záměr zvolit. Prvotním záměrem bylo poukázat ilustracemi na jedinečnost litinových komponent tiskařských strojů, na kouzlo a atmosféru dílen, které jsou do jisté míry již zapomenuty a nahrazeny průmyslovými halami. Rozhodl jsem se vynést knihou na světlo nezaměnitelnost tvarosloví strojů, nástrojů a činností, pro čtenáře různého věku. Prostudoval jsem s touto myšlenkou řadu různých zdrojů, od publikací Národního technického muzea, přes encyklopedie o grafice a tisku až po zahraniční magazíny, které se věnují současné grafice a mapují také kvalitní fungující grafická studia a tiskařské dílny.

Kromě faktu, že se o tisk osobně zajímám, přispěly k výslednému směru konzultace s vedoucí práce, Renátou Fučíkovou, během nichž jsme společně rozhodli o odklonu od záměru zpracovat knižně sérii ilustrovaných rébusů z oblasti tisku a knihy, jakožto hlavní námět. V průběhu rešerší a dlouhodobé výuky jsem se také přesvědčil, že procesy tisku nebyly zatím nijak výrazněji souhrnně ilustrovány. V knihách jsou grafické techniky ilustrovány často fotografiemi, nebo stylizovanými diagramy, popřípadě bývá ilustrátorsky zpracována dílčí kapitola. Všechna tato zjištění vedla

k mému přesvědčení, že je zvolené téma otevřeným prostorem, jak uctít tradiční a zároveň velmi současnou oblast tvorby, jejímž prostřednictvím se vyvíjela a dále vyvíjí všechna tištěná média.

1.2 Reflexe a dokumentace procesu tvorby

Již jsem zmínil, že pohnutky ilustrovat prostředí a procesy tisku mají souvislost s mou osobní inklinací ke grafickému projevu a také s mou současnou učitelskou profesí. Troufám si říci, že po stránce výtvarného projevu nemusím aktuálně řešit řemeslnou kvalitu ale spíše formu sdělení, ve které mám vždy tendenci být velmi popisný. Zásadním přínosem vzdělání v Ateliéru Renáty Fučíkové pro mě bylo, ve všech projektech, tříbení práce s informací tak, abych pouze nepopisoval, ale tvořil obraz svým vlastním pohledem a nabízel tak čtenáři zároveň jeho vlastní možnost fantazie a analogie.

Dalším pro mě velmi důležitým aspektem z ateliérových seminářů bylo uvažování o rytmu na stránkách a také jejich přehledném horizontálním uspořádání, aby po didaktické stránce dobře fungovaly a čtenář se mohl při listování a čtení uvolněně soustředit na jejich obsah (*obr.1*). S těmito dvěma hlavními idejemi jsem se snažil při komponování samostatných ilustrací a také knižních stránek a dvoustránek zacházet co nejopatrněji, přestože mívám sklon k dynamizování kompozic.

Práci na této knize jsem započal již před třemi semestry, přípravnými kresbami ručního grafického nářadí (*obr. 2*). Od počátku jsem byl rozhodnut pro ruční kresbu, techniku jemně vrstvených šrafur. Uvažoval jsem také o následném digitálním kolorování či doplnění kreseb barevnými plochami, od čehož jsem postupně upustil. V zimním semestru závěrečného ročníku jsem se ve skicách vrátil ke konceptu rébusů a rozhodl se znovu vyzkoušet digitální kresbu (*obr. 3*), pro srovnání jejích možností a výrazu vůči technice kresby černou propiskou, se kterou jsem pracoval souběžně. Zpracoval jsem několik motivů, založených na obrazu nebo na typografii a rozvrhl jsem také kompozici dvoustránky činností v dílnách, o kterých jsem začal uvažovat, jako o nezbytné součásti knihy (*obr. 4*).

Od barevných variant jsem posléze upustil a rozhodl se realizovat ilustrace kompletně černou kresbou. Za tímto účelem jsem pořídil pera s tenkým hrotem a kvalitním světlostálým inkoustem, kterými jsem celou sérii ilustrací nakreslil. Po technické stránce nevznikl s těmito nástroji v průběhu práce žádný problém.

Zásadní a poměrně komplikovanou operací byla digitalizace všech kreseb. Originální kresby přesahovaly svým formátem formát skeneru A3. Skenoval jsem kresby u dvou subjektů na velkoformátovém skeneru, nicméně v jemných šrafurách se v obou případech objevovaly na skenovaných obrazech vlasově tenké bílé linie přes šířku obrazu. Pokoušel jsem se tyto nedostatky retušovat digitálně, nicméně na nátiscích zůstávaly i přes velmi pečlivou práci viditelné stopy korektur. Osvědčil se mi nakonec postup skenování ilustrací na formát A3 a jejich následné rozřezání a počítačová montáž přesně v polovině. Tento přístup jsem využil u všech dvoustránkových ilustrací.

Další časově náročnou činností byly úpravy sytosti kreseb. Pro finální sazbu jsem se rozhodl separovat černou stopu kreseb od bílého pozadí, abych mohl s kresbami pracovat případně také na tónovaném, nebo barevném podkladu. Tento efekt je využit nakonec pouze u předělových stránek kapitol, které mají podklad v odstínu šedé. Právě množství úprav, technické limity při digitalizaci a přípravě kvalitních podkladů pro sazbu knihy způsobilo nutnost posunout termín odevzdání kompletní práce. Významný podíl na tomto rozhodnutí měla celková pandemická situace a nestandardnost dostupnosti některých subjektů, se kterými jsem měl dohodnutu spolupráci.

Se sazbou knihy mi pomohl zkušený a precizní grafik. Mým podílem byla kompletní příprava vzorových stránek, navržení zrcadla sazby, písem a jednotlivých kompozic (*obr. 5*). Přestože jsem měl veškerý materiál přehledně uspořádan, připraven rozpis stránek a motivů a osm vzorových dvoustránek, probíhaly grafické úpravy knihy intenzivně po několik týdnů. Pro mě byla i tato fáze obrovským přínosem ve smyslu odborného know-how, které dává ilustrátorovi lepší představu jak s obrazem a koncepcí knihy pracovat, aby se vyvaroval technických problémů nebo komplikací při a tisku, například vlivem nevhodného formátu, velikostí písem, nastavení barev a podobně.

Proces práce na knize jsem se snažil řídit zodpovědně a veškerý obrazový materiál jsem měl hotový již v březnu tohoto roku. Vlivem okolností jsem však o tento optimální stav přišel a na textech jsem mohl začít pracovat až koncem května, na korekturách a finálních úpravách jsem pracoval od konce června a knihu jsem společně s grafikem připravil k tisku ve druhém červencovém týdnu. Jsem si vědom toho, že by bylo možné s některými kresbami zacházet ještě citlivěji nebo je koncipovat trochu jinak a upřímně, vím také, že jsem v závěru práce nebyl ideálně součinný při konzultacích s vedoucí práce, díky čemuž bych případně mohl slabší momenty knihy posunout k vyšší kvalitě.

Výsledná kniha přesto naplňuje mou představu o tom, čeho jsem plánoval být schopen v daném čase a za daných podmínek. Především je však pro mě mezníkem jako první dílo podobného typu, na jehož výstavbu chci dále navázat a jehož rozsah i řemeslnou úroveň dále rozvinu.

2 POPIS VÝSLEDNÉHO DÍLA A JEHO VYUŽITÍ, ČI ADJUSTACE

Výsledným dílem je ilustrovaná kniha s názvem OBRAZEM DO DUŠE GRAFICKÉ. Smyslem její tvorby je uspořádání mých poznatků a zkušeností v oblasti tisku, ovšem zejména zpřístupnění tajů a tvarů tiskařského řemesla komukoli, kdo má výtvarné cítění, úctu k tradicím nebo smysl pro nostalgii. Knihu vnímám podobně jako grafický list, tedy jako kompletní a zároveň jako jakýsi „první stav“, který je otevřený pro další rozšíření o podrobnější ilustrování samostatných tiskových technik.

Formát knihy je 234 × 286 mm, rozměry knižního bloku jsou 225 × 280 mm. Desky knihy jsou potaženy obálkou tištěnou na matném ofsetovém papíru váhy 135g/m² s povrchovou úpravou ve formě jemné matné laminace. Pro desky je použita přírodní lepenka o síle 2,5 mm. Knižní blok je vytištěn na nenatíraném, matném ofsetovém papíru váhy 140g/m², který je svou velmi jemnou texturou a příjemnou otevřeností velmi vhodným materiálem pro jednobarevné perokresby. Knižní blok je rozvržen na 104 stranách. Pro sazbu jsem zvolil písmo *Academica* (*obr. 6*), u jehož zrodu stál typograf Josef Týfa a na jehož úpravě pro počítačovou sazbu spolupracoval Týfa s Františkem Štormem, který uvedl v digitální život celou rodinu řezů tohoto písma. Jde o antikvu,

kteřá mé knize vyhovuje svým tradičním, střídmým charakterem avšak zároveň překvapí, zejména ve formě minuskových znaků, svým moderním pojetím. V knize jsou použity čtyři řezy písma, velikost základního textu je 11 bodů. Blok je spojen s deskami předsádkami ze středně šedého papíru. Tisk a knihařské zpracování je dílem Klatovské tiskárny DRAGON PRESS.

Knih je složena z osmi kapitol. Jejich výběr a uspořádaní jsou výsledkem propojení témat, která tvoří obsah mé výuky na střední škole, a chronologie s ohledem na vznik a vývoj jednotlivých technik nebo typu tisku. Název knihy je odvozen ze snahy nabídnout čtenáři zásadní díl informací obrazem a zároveň se v něm snažím sloučit již zmíněné směřování do nitra, zaujetí oka a současně duše čtenáře zobrazením nesamozřejmých, nevídaných a pro leckoho neznámých či zapomenutých tvarů.

Kapitoly jsou zpracovány třemi způsoby. Prvním z nich je jakýsi souhrn dílčí technologie tisku. Takto je koncipováno prvních šest kapitol – Tisk z výšky, Knihtisk, Tisk z hloubky, Litografie, Sítotisk a Kniha (*obr. 7*). Tyto oddíly knihy mají téměř identickou strukturu, založenou na krátkém popisu, zobrazení pomůcek, pohledu do dílny, zobrazení základních činností v dílně a kde jsem uznal za vhodné, nebo mi zbyl prostor, také zobrazení osobnosti s krátkým popisem. Druhým typem je kapitola Osobnosti české grafiky (*obr. 8*), ve které se snažím představit, chronologicky, známé i méně známé grafiky, včetně krátkého textu a vzorku jejich výtvarného výrazu. Třetím typem je slovníček pojmů z oblasti historie i současnosti tisku a knihy (*obr. 9*). Tuto kapitolu jsem se rozhodl zařadit zvláště díky mému zalíbení v hantýrce a mnoha slovech, která již vyšla z módy a já sleduji například na svých studentech, jak rychle mohou mizet, pokud nejsou používána.

Předělové stránky mezi kapitolami jsem záměrně oddělil šedým podkladem a pro tento účel jsem nakreslil šestici ilustrací, které zobrazují vždy tiskovou formu či jednoduše odpovídající matérii, do níž je vkomponována autorská říkanka, odkazující na mou zálibu v archaismech nebo v obrázkových i textových jinotajích (*obr. 10*).

V kapitole 1 Tisk z výšky považuji za nejvýraznější ilustraci pohledu do dílny, kde se jedná o pohled shora na stůl s ryteckými nástroji, který je usazen na levou stránku, a využívám efektu přehybu hřbetu pro zasunutí

židle pod stůl. Portrét osobnosti – Gustava Doré – jsem složil z dřevorytové desky a rydel (*obr.*), abych čtenáři nabídl méně prvoplánový pohled než například později v kapitole s osobnostmi.

Kapitola 2 Knihtisk se vymyká kompozici dvoustránek v ostatních kapitolách ilustrací písmovky s vysunutým šuplíkem s literami a ornamentálními úchyty (*obr. 11*). Tato ilustrace vznikla jako jedna z prvních a zobrazuje prostor i předměty o trochu jiným způsobem.

V kapitole 3 Tisk z hloubky hodnotím jako nejvýraznější dvoustránkovou ilustraci leptání matrice v plastové míse, nicméně nejpromyšlenější je ilustrace grafického lisu, ve které je prostřednictvím několika obrazových triků ukryto slovo „SATINÝRKA“. Jde o písmenkový rébus, kterým se ilustrace může stát zajímavou i na několikátý pohled.

Kapitola 4 Litografie je průkopnická zřejmě ve dvoustránce se Základními činnostmi v dílně (*obr. 12*). Těmito ilustracemi jsem nacházel způsob, jak zobrazit šestici nebo sedmero motivů, které zachytí vše podstatné, budou správně citovat stroje a materiály a přitom budou dostatečně variabilní pro umístění do dvoustránky. Na těchto ilustracích vnímám drobný rozdíl od činností ostatních.

V kapitole 5 Sítotisk shledávám jako zajímavé zmínit se o dvoustránce s pohledem do dílny. Tato ilustrace je odkazem na dílnu, ve které pracuji a učím ve škole a zobrazuje věrně mnoho prvků. V ilustraci Základních činností jsem záměrně nakreslil při práci mladou dívku, aby byly ilustrace rozrůzněné genderově ale také generačně.

Kapitola 6 Kniha je pro mě výjimečná zejména kvůli ilustraci pomůcek. V řemesle knihy nejsem odborník a bylo pro mě složitější dohledat nástroje a jejich pojmenování. Ústředním motivem pohledu do knihařské dílny je papšer se zavřeným břitem nůžek (*obr. 13*), který se mi už od malička líbí vlastně i jako socha. Tuto kapitolu jsem se rozhodl zařadit do knihy jako neodmyslitelnou součást tradice tisku a autorské tvorby knih.

Sedmá a osmá kapitola se kapitolám předešlým vymykají. Pro kapitolu 7 Osobnosti české grafiky jsem nakreslil čtrnáct portrétů, které jsem se snažil mírnou stylizací odlehčit. Texty jsem zpracoval podle toho, jak jsem si informace představil k užítku pro nepříliš zasvěceného čtenáře nebo studenty, kteří si potřebují udělat stručnější, ale jasnou představu. Proto jsem také začlenil pod text jakýsi kresebný úryvek, který má

působit odlehčeně, pouze jako nástin tvorby (*obr. 14*). Tím se má tato sekce odlišovat od klasického katalogového pojetí, kde nacházíme nejčastěji pouze fotografie. Kapitola 8 Slovníček byla největším oříškem v souvislosti se sazbou. Vyvážení stylu hesel a popisků, velikosti písma zabralo dost času. Pro tuto kapitolu jsem vytvořil autorskou abecedu (*obr. 15*), která doprovází jednotlivé segmenty slovníčku.

V knize je rozmístěna celá řada slovních a obrazových jinotajů, které mohou prodlužovat její atraktivitu při opakovaném čtení nebo prohlížení. Prvky tohoto typu ovšem vznikly hlavně z důvodu, že shledávám jako důležité využití této knihy ve výuce předmětů Technologie a Grafické umělecké techniky, které se již řadu let věnuji a shromažďuji si pro ně vlastní výukové materiály. Obrazy, které mají více rozměrů sdělení (*obr. 16*), jsou pro žáky vynikající pomůckou pro aktivizace myšlení ale také pro skupinovou práci a komunikaci, což považuji za opravdu důležité. Využití knihy OBRAZEM DO DUŠE GRAFICKÉ je tedy již nyní zajištěno. Bude podpůrným materiálem pro studenty uměleckého oboru na střední škole a z jejích ilustrací vznikne řada pracovních listů. Jsem si jist, že osloví ovšem také čtenáře dalších věkových kategorií, kteří jsou založeni technicky nebo mají zájem o ruční řemesla. Kniha jistě přiláká také čtenáře, kteří rádi hledají skryté významy nebo mají prostě rádi klasickou pečlivě odvedenou kresbu.

Mohu s čistým svědomím říci, že jsem na knize pracoval velmi pečlivě a snažil jsem se všechny její komponenty dotáhnout do řemeslně nejlepší formy, které jsem byl schopen. Výsledek má, jako mnoho výsledků lidské činnosti, své skvělé stránky a samozřejmě své rezervy. Práci však završuji ve spokojenosti, děkuji zde ještě opětovně paní Renátě Fučíkové za veškeré rady, péči a motivaci a děkuji za příležitost studovat v Ateliéru didaktické ilustrace na Fakultě Ladislava Sutnara v Plzni.

RESUMÉ

The topic of my diploma work is based on printing techniques. My illustrated non-fiction book focuses on art printing techniques, book binding, czech graphic art personalities and also on slang vocabulary, that seems to vanish across generations.

The title OBRAZEM DO DUŠE GRAFICKÉ means, that the book shows the art of printing mainly through the pictures and it aims to be liked by anyone, who is fond of various arts and crafts or simply handicrafts.

The book is illustrated and printed in one colour – black, which is so peculiar for printing. The illustrations were made in hand, technically based on very fine cross-hatching with thin black ink roller. The whole series of illustrations presents several printing workshops insights, it also shows huge amount of art printing and book binding tools, illustrated alphabet, portraits of czech graphic artists and it hides many riddles, that can be found immediately or after umpteenth reading.

You can find eight chapters in the book. Six of them describe printing processes. The book is opened with Relief printing chapter, which is followed by Letterpress printing, Intaglio printing, Litography printing, Screen printing and with the chapter dedicated to Book creation. The seventh chapter shows fourteen artists and the last eighth chapter summarizes more than hundred terms which are linked with printing and books.

This illustrated book is designed to be used in high school art education and it can also suit other curious people of various age, who like art, printing, traditions and technically hard, handmade illustrations, with hidden puzzles.

3 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

a) knižní a periodická literatura

MICHÁLEK, Ondřej, 2016. *Magie otisku. Grafické techniky a technologie tisku*. Barrister & Principal, Brno. ISBN 978-80-7485-098-1

HORSKÝ, Jakub, 2016. *P = F/S*. Upupæpop, Hradec Králové. ISBN: 978-80-906653-0-9

MARCO, Jindřich, 1981. *O grafice*. Mladá fronta, Praha. ISBN: 23-028-81

RAKUŠANOVÁ, Marie a VÁCHAL, Josef, 2014. *Josef Váchal, napsal, vyryl, vytiskl a svázal*. Západočeská galerie v Plzni. Plzeň. ISBN: 978-80-7467-045-9

WOHLMUT, Radek, 2010. *On-lino 1910 – 2010, Moderní český linoryt*. Galerie výtvarného umění v Chebu. ISBN: 978-80-87395-00-4

VRÁNKOVÁ, Jana, 2011. *Procházka historií a expozicí tiskařství v Národním technickém muzeu v Praze*. Sdružení polygrafů, o. s., Praha 7. ISBN 978-80-90-4873-0-7

VOIT, Petr, 2006, *Encyklopedie knihy*. Libri. Praha. ISBN: 80-7277-312-7

KREJČA, Aleš, 1994, *Grafické techniky*. Aventinum nakladatelství, s. r. o., Praha. ISBN: 80-7151-638-8

DEPARTMENT OF PUBLICATIONS, MoMA, New York, 2011, *What is a print?*. The Museum of Modern Art, New York. ISBN: 978-0-87070-818-3

b) internetové zdroje

Přispěvatelé Encyklopedie knihy, *Akvatinta* [online]. 2019. [cit. 20. 06. 2021]. Dostupné z <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Akvatinta&oldid=17687>

Nakladatelství Maxdorf, [online], 2015. [cit. 23. 05 2021]. Dostupné z <http://maxdorf.cz/slovnicek>

KOCMAN, Bedřich, *Kameny mluví* [online]. 2005. [cit. 15. 04. 2021]. Dostupné z http://www.revuekamen.cz/kameny_mluvi.htm

VLČKOVÁ, Lucie, *Chromolitografie aneb lesk a bída barvotisku*, [online]. 2020. [cit. 20. 06 2021]. Dostupné z <https://www.artantiques.cz/chromolitografie-aneb-lesk-a-bida-barvotisku>

VESELÝ, Josef, *656. schůzka: Sloužiti k povznesení, avšak nikdy ke zlým věcem* [online]. 2014. [cit. 15. 04. 2021]. Dostupné z <https://dvojka.rozhlas.cz/656-schuzka-slouziti-k-povzneseni-avsak-nikdy-ke-zlym-vecem-7940500>

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

průběžné skici k ilustracím

obrázek 1

horizontalita ilustrací

obrázek 2

skici grafického nářadí

obrázek 3

digitální kresba

obrázek 4

skica činností v dílně

obrázek 5

příprava vzorových dvoustránek

obrázek 6

písmo Academica

obrázek 7

struktura kapitol 1 - 6

obrázek 8

kompozice kapitoly 7

obrázek 9

kompozice slovníčku

obrázek 10

předělová dvoustrana mezi kapitolami

obrázek 11

dvoustrana s písmovkou

obrázek 12

činnosti v litografické dílně

obrázek 13

dvoustrana s papšerem

obrázek 14

kresebný úryvek z tvorby osobnosti grafiky

obrázek 15

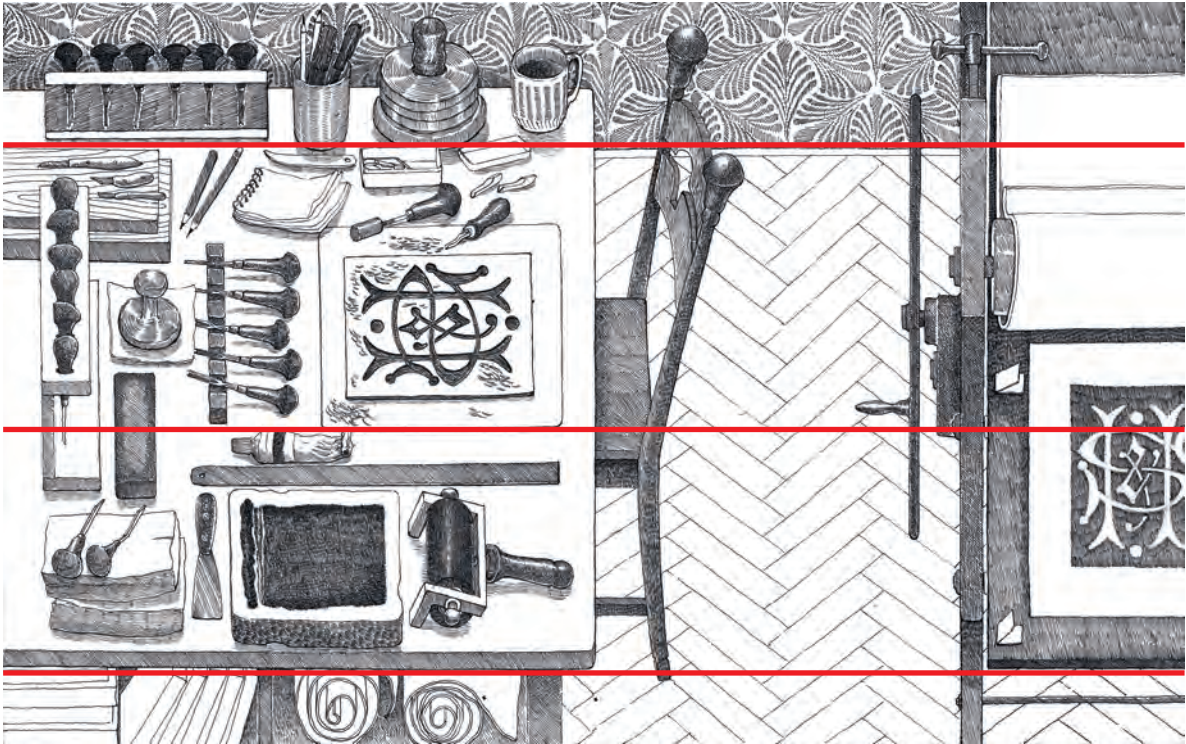
autorská abeceda

obrázek 16

skryté sdělení

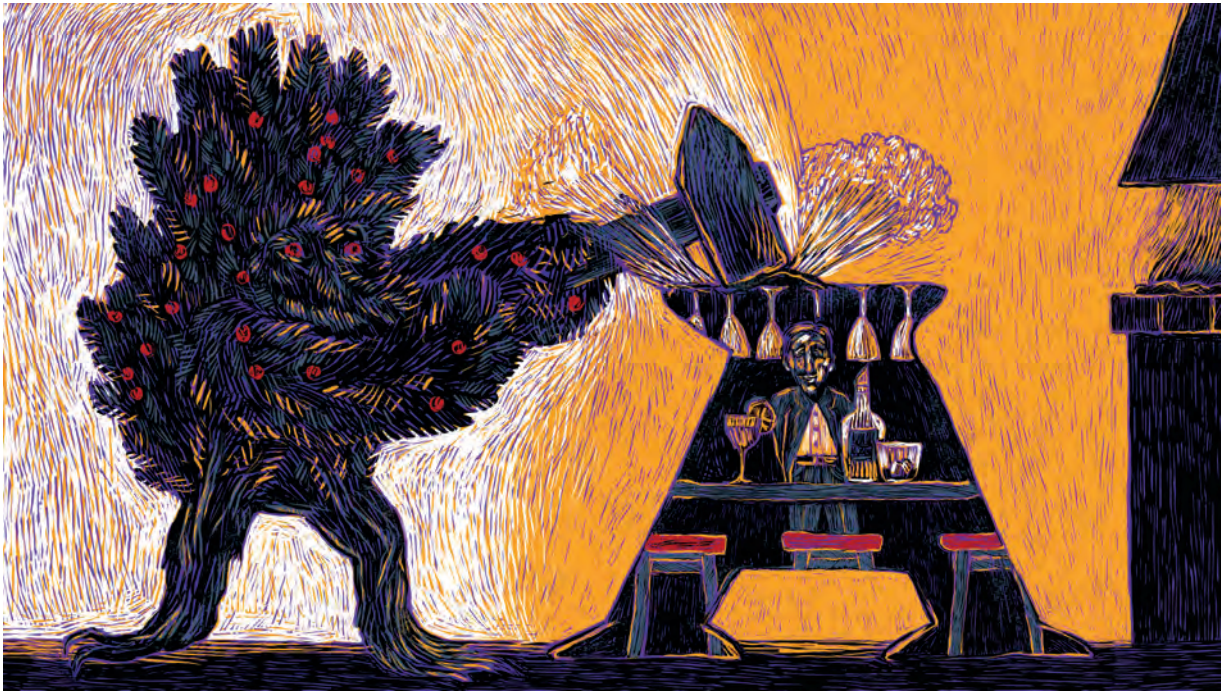
obr. 1

obr. 2

obr. 3

obr. 4

Formát knižního lístku
225 x 280 mm

80 mm

50 mm

450 mm

TISK Z VÝŠKY
(angl. relief printing, něm. Hochdruck, fr. impression en relief)

Prapůvod 1 podstata tisku jsou úzce spjaty s technikou tisku z výšky. Je to nejstarší a stále velmi široce užívaný způsob tisku, při kterém je plocha tiskové formy mechanicky rozdělena na vypuklé a zahloubená místa. Vypuklé části tvoří dokonale rovinnu a při nanášení barvy válečkem barvu přijímají, zatímco odrytá místa nejsou barvě vystavena a netisknoují se. Důležitou a jasně rozpoznatelnou kvalitou tiskové formy je tedy reliéf, který vymezuje tisknoucí a netisknoucí části obrazu. Poznávacími znaky tisku z výšky bývají, v závislosti na vynaloženém tlaku a přesném způsobu tisku, vřazené reliéfy v papíru a jasně ohraničené barevné plochy.

Během vývoje tiskových technik byl k tvorbě matrice využit rozličný materiál. Například v Japonsku byl pro rytinu již v šestém století používán kámen, v Číně to byl okolo desátého století porcelán pro tisk textu s rozehledatelné sazby, v Evropě šlo v době středověku zejména o dřevěné desky řezané podélně, pozornosti neuniká ani kov, využívaný pro kovořez (nebo tzv. šrotový tisk), který technicky vychází ze dřevorezu. Později v osmáctém století byl tisk z výšky zdokonalen o dřevěné štočky z tvrdého dřeva řezané napříč a dvacáté století přineslo opět nový materiál, linoleum.

Samotný tisk může být realizován pouze ručně, nebo v grafických lasech. Ruční tisk spočívá v nanášení barvy válečkem, přiložením papíru a následným třením rubové strany (reversu) papíru knižnískou kostičkou, dokud není dosaženo kontaktu papíru a matrice v celé ploše motivu. Vzhledem k tomu, že je pro osvětlení využíváno výhradně tlaku ruky či paže, bývá tento způsob tisku poměrně namáhavý, zvláště při větším formátu. Tisťení reliéfní matrice v lisu závisí na jejím materiálu. Dřevěné desky nebo štočky je nutné tisknout v knižářském lisu. Jejich výška zpravidla umožňuje využití výhradně tlaku desky proti desce. Výjimkou může být použití ručního obtašovacího lisu, ve kterém lze tlak a výšku válce dobře přizpůsobit výšce tiskové formy. Oproti zmíněnému lze matrici z linolea díky její pružnosti a síle několika milimetry tisknout také v lithografickém lisu, tzv. satinyře.

Technologie tisku z výšky patří mezi čtveřici základních typů tisku, ošestem zahrnuje celé spektrum dřívějších tiskových technik. Mezi nejznámější a nejpoužívanější patří chronologicky dřevorez, dřevoryt a linoryt. Dalšími méně známými technikami jsou kamenoryt, kovořez, ražený tisk, šrotový tisk či taktéž poměrně často využívaný přírodninový tisk. Dřevorez je velmi starou technikou tisku z výšky, známou už z období středověku. Motiv je zpracováván do dřevěného desky nebo štočku, nejčastěji z borovice, smrku nebo modřínu, který je řezán po letech, podél růstu dřeva a bývá tak patrně kresba dřeva. Umělec posílá do dřeva ryje především po letech, nikoli proti nim. Principem dřevorytu je odebrání plochy, která máli na otlaku zůstat bez barvy. Tisk z hotové matrice je možno realizovat v knižářském lisu, tlakem desky proti desce, nebo pouze ručně, tlakem knižářské kostice. Technika dřevorezu se uplatňovala jako reprodukce obrázků v knižkách tisknutých knihtiskem, dnes je již poměrně vzácná.

Dřevoryt je mladší technikou tisku z výšky než dřevorez. Navazuje na jeho vlastnosti a výrazně prohlubuje možnosti zpracování motivu do dřevěného štočku. Byl objeven v 18. století angličanem Thomassem Bewickem, jehož vynález spočíval v použití mědirybných rytek namísto dřevorezských nožů. Dalším zdokonalením bylo použití velmi tvrdého dřeva zimostrázu, buku nebo hrušně, natezaného napříč kmenem. Dřevěné štočky vznikaly klížením menších bločků a jejich a umožňovaly rytím vrstvení jemných šrafrů, čímž lze docílit efekt jemných tónových přechodů obrazu. V současnosti jde o vzácnou techniku, neboť je velmi manuálně namáhavá a materiální i pomůcky jsou nákladné.

Linoryt je nejmladší ze tří uvedených technik tisku z výšky. V současné době je také nejpoužívanější technikou díky nejlepší přístupnosti a zpracovatelnosti materiálu. Linoleum je známo již od druhé poloviny 19. století. Jeho výroba byla patentována v roce 1863 angličanem Fredericem Walthemem. Na jeho světové proslulosti má zásluhu rovněž český grafik a typograf Vojtěch Preissig, jehož výstava tisků z linolea vzbudila ohlas dokonce i v USA. V současnosti se technice linorytu soustavně věnují grafici Michal Cihlář nebo Vojtěch Kovářik.

280 mm

25 mm

30 mm
pugnáček

80 mm

210 mm

80 mm

25 mm

41

170 mm

30 mm

40 mm

42

Formát knižního lístku
225 x 280 mm

90 mm

50 mm

450 mm

280 mm

František Kobliha
(1877-1962)

Symbolisti grafik a ilustrátor, jehož dvorní technikou byl dřevoryt, vytvořil také cykly litografií. Jeho jméno je spojené zakladatelsky s grafickým spolkem Sursam, předsednický se spolkem Hollar. Kobliha studoval grafickou a výtvarnou tvorbu, vydával své texty, které také ilustroval. Významný je zejména volný cyklus dřevorytů k Máchovu Máj. Náměty pro své grafiky nacházel ve snech, snových vizech, nočních světlích a zpracoval také množství dřevorytů s motivem bobtné, vířící vegetace.

280 mm

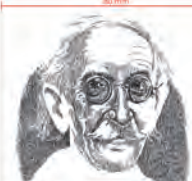
Josef Váchal
(1884-1969)

Grafik, všestranný výtvarník, tvůrce svých vlastních písem a knižnic Váchal vyniká mezi všemi zejména inklinací k bizarním a demonským tématům. Byl mistrem v technice dřevorytu, osobně vydal receptář k této technologii, kterou sám jako autodidakt zdokonaňoval. Jeho výjimečnost je dána především komplexním přístupem ke grafické a knižní tvorbě. Sám psal, kreslil, ryt, tiskl a vázal často rozměrné knihy, z nichž je unikátem kniha Sursava umírající a romantické. Nelze nezmínit také mimořádné dílo v oblasti knižních značek, tzv. „ex libris“.

280 mm

280 mm

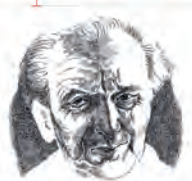

Bohuslav Reynek
(1892-1971)

Grafik, básník, vydavatel i překladatel poezie, jehož dílo je spjato s úctou k vjemu životu a s vírou v boha. Reynek prožil celý svůj život na rodném statku v Petrkově. Po znárodnění statku komunisty, pracoval na své bývalé domovní jako zemědělský dělník. Reynekovy grafiky spojuje komorní formát, půvabná obyčejnost pohledů na krajinu, stromy či zbořovaná zřezávací nástroje zásevního v jeho umělecké tvorbě mají také biblické motivy, kterým věnoval několik grafických cyklů.

280 mm

Ladislav Čepelák
(1924-2000)

Grafik a kreslíř, jehož celoživotním zaujetím byla příroda, krajina a mořská. Mezi jeho pracemi lze najít mimo jiné knižní ilustrace, věnoval se ovšem zejména volné grafice a kresbě. V grafice se zaměřoval na lept a jeho dvorní technikou byla alvutinta, tedy zrnkový lept. Vytvořil množství grafických děl, v nichž zobrazoval oblohu, horizonty, stromy, krajinné detaily a detaily.

225 mm

50 mm

450 mm

30 mm

30 mm

10 mm

170 mm

70 mm

25 mm

70 mm

41

42

Josef Váchal

1884–1969

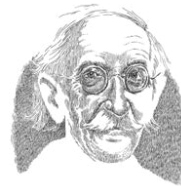
Grafik, všestranný výtvarník, tvůrce svých vlastních písem a knihvazeb Váchal vyniká mezi všemi zejména inklinací k bizarním a démonickým tématům. Byl mistrem v technice dřevorytu, osobně vydal receptář k této technologii. Jeho výjimečnost je dána především komplexním přístupem ke grafické a knižní tvorbě. Sám psal, kreslil, tiskl a vžil často rozměrné knihy, z nichž je unikátem kniha Šumava umírající a romantická. Nelze nezmínit také mimořádné dílo v oblasti knižních značek, tzv. „ex-libris“.

Vladimír Silovský

1891–1974

Malíř, grafik a ilustrátor, který se věnoval především technikám suché jehly a leptu. Své časnější grafické listy věnoval poválečné, sociální tématice. Zobrazoval život anonymních lidí a práci v továrnách. Postupem času se společenské okolnosti změnily a to ovlivnilo také umělcovy náměty, kterými se staly portréty osobnosti nebo architektura. Silovský důsledně vypracovával své řemeslné dovednosti a později se začal věnovat také krajinařským leptům.

Bohuslav Reynek

1892–1971

Grafik, básník, vydavatel i překladatel poezie, jehož dílo je spjaté s úctou k všemu živému a s vírou v boha. Reynek prožil celý svůj život na rodinném statku v Petrkově. Po znárodnění statku komunisty, pracoval na své bývalé domovině jako zemědělský dělník. Reynekovy grafiky spojuje komorní formát, půvabná obyčejnost pohledů na krajinu, stromy či zbožňovaná zvířata nicméně zaisladní místo v jeho umělecké tvorbě mají také biblické motivy, kterým věnoval několik grafických cyklů.

Cyril Bouda

1901–1984

Grafik a ilustrátor, známý stovkami ilustrovaných knih, například ilustracemi k Andersenovým pohádkám. Cyril Bouda byl žákem Maxe Švábinského, což přispělo k jeho zájmu o grafické techniky, jejichž možnosti využíval hojně a ve velké šíři. Vytvořil více než patnáct set grafických technikami suchá jehla, mědiryt, dřevoryt, kamenorytina nebo litografie. Boudův ilustrátorský rukopis lze rozpoznat díky specifické grotesknosti figur, v mědirytinách vyniká svůj vztah k italskému renesančnímu umění.

82

83

makulatura (z lat. macula – skvrna) papír s vadným tiskem, používaný například jako proklady nebo pro jiné pomocné účely
matrice tisková forma z různých materiálů v závislosti na konkrétní tiskové technice
mědiryt grafická technika, při níž je tiskovou formou měděná deska, do níž se obraz ryje ocelovým rydlím, patří mezi techniky hlubotisku
metér v dřívější době ruční sazeč, který dával sazbu konečnou úpravu (franc. mettre en pages – sestavovat stránek)
mezernice tenký výplněk, který se vkládá mezi slova nebo písmena při ruční sazbě, aby se dosáhlo plyného řádku
mezzotinta grafická technika tisku z hloubky, založená na tisku mechanicky zurněné a následně vyřezávané kovové desky
moletko tisk ze dřevěné desky, dle chemických principů litografie
moleta ruční grafický nástroj, používaný při technice mezzotinty, zanechávající zrnitou stopu v kovové desce

naklad kontrola provedených oprav před započetím tisku
naklad celkový počet vytištěných kusů jednoho grafického motiva
naklisk zkoušební otisk, podle jehož vlastnosti grafik dále postupuje
novotisk dodatečný náklad tisků z původní tiskové formy, vytištěné bez účasti autora motiva

obtah korekturní tisk, zkoušební otisk, podle kterého grafik s tiskářem korigují další práci
oceloryt technika tisku z hloubky, nahrazující měkčí měd odolnější, ocelovou tiskovou formou
ofsetna dlhá, tiskařská ofsetna = tiskařská dlhá se stroj
opacita vlastnost barvy, označující její nepřehlednost či průhlednost, vlivem míry pohlcování světla
orešky itak: slang ořezové značky, častěji šňapky
oríška (angl. edge, něm. Schnitt, fr. tranche) horní, dolní a přední čili hřbetu protilehlý okraj knihy upravený mechanicky od nerovnosti vankých šitím tiskařských složek do knižního bloku

paginýrka nástroj pro ruční číslování stránek, tisků nebo dokumentů
pařimpest (z řec. oškrabat) pergamen, z něhož byl škrábáním nebo broušením odstraněn původní motiv a byl použit znovu
papíer ruční kovové nůžky pro stříhání zejména papíru a lepenky
patřítal list v knize, umístěný za hlavním titulem, označuje název knihy a autora
patřovny výrobce lablon pro vyznačování motivů technikou dřevorezu
pěrnoka reprodukce předlohy, na níž jsou dva tóny, černý tón kresby čar a bílý tón potiskovaného papíru
pinisil (lat. maloval, zkrácené p., pi., pimx.) doplněk signatury výtvarného umělce, jehož motiv byl reprodukována tiskem
pismoliceř Gutenbergův vynález, (angl. type founding, něm. Schriftguß, fr. mètre de fondeur en caractères) souhrn postupů při sériové výrobě tiskových písmen, číslic, značek, netiskových písmoných výplněk a části dekoru pro ruční sazbu
pismooka (slang. Kasa) knižtiskařská skříně se šuplíky, ve kterých jsou v příhradkách uloženy litery pro ruční sazbu
praporce ruční nástroj tvořený dřevěnou rukojetí a na ni připevněnou otáčivou plochou z lepenky, sloužící k vysoušení vody na poruchu litografického kamene
prědšedka papírové dvoústý spojovací desky a blok knihy
prědělčí vnitřní strany knižních desek
prěžpán tvrněná papírová lepenka

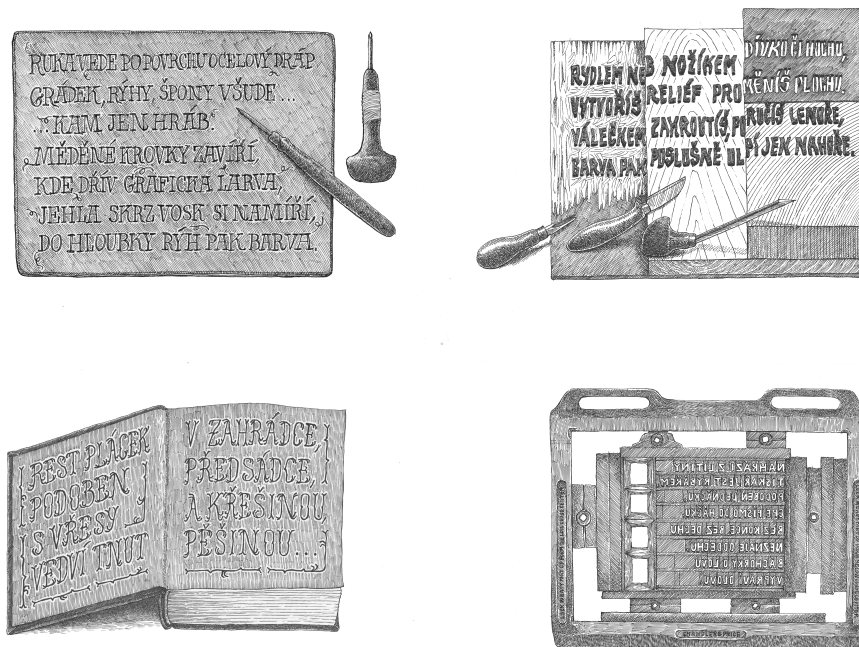

řezba způsob tvorby reliéfu v materiálu dřevem nebo tlakem na razítko či raznici
řezýlba knižtiská ruční nástroj, kterým se vytváří ozdobný dekor například na deskách
remark (angl. remarque, něm. Remarque, fr. remarque = poznámka) drobná značka vytvářená rytím či kresbou na okraj tiskové formy; součástí zkoušebního otisku zvláště u leptu a litografie, která otevírala hloubku vrypu, sílu kresby či koncentraci leptadél
rylování způsob obléhání papíru vytvořením ryby s pomocí tlaku na hrnu speciální listy
rozmitání rozebrání sazby a ukládání liter a výplněk zpátky do písmoných
rozvazek viz konvolut, demontovaná část konvolutu, prezentovaná jako samostatná kniha
ruletka grafický nástroj, využívaný při technice mezzotinty nebo jiných technických tisku z hloubky, zanechávající různý typ zrnité stopy
rytina mechanický způsob tvorby obrazu do kovové desky odryváním materiálu kalennými rytíky
rychlořis modernější knižtiskařský stroj, ve kterém byl systém tlaku ploché desky proti ploché sazbě nahrazen tlakem otočného ocelového válce

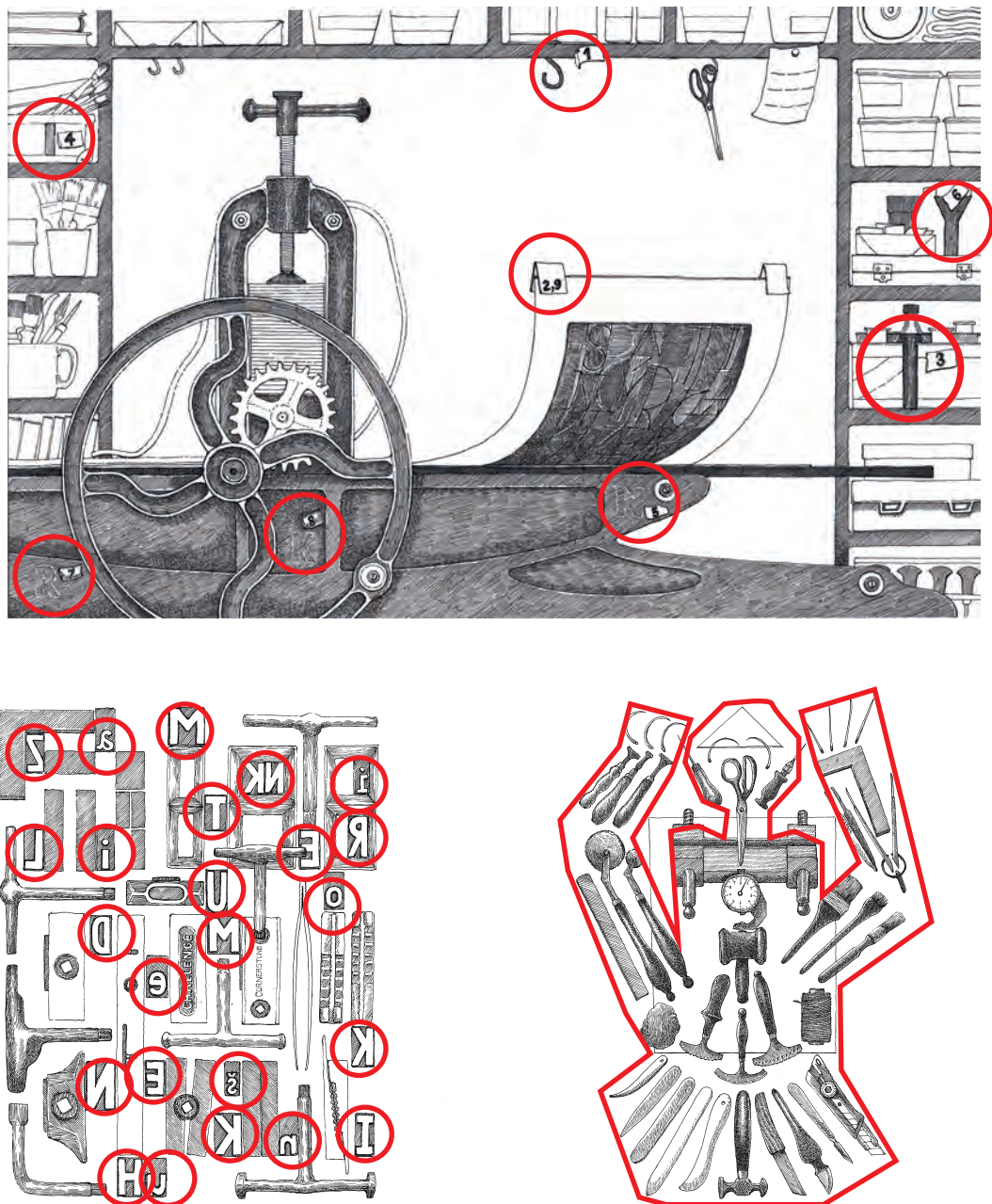
96

97

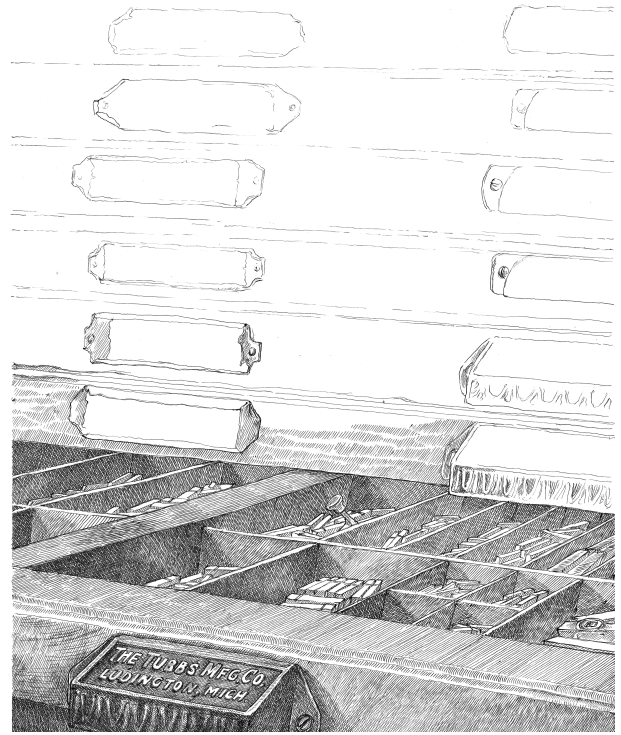
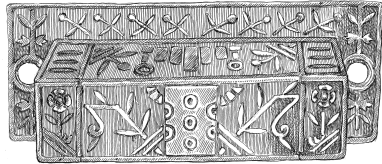
obr. 10

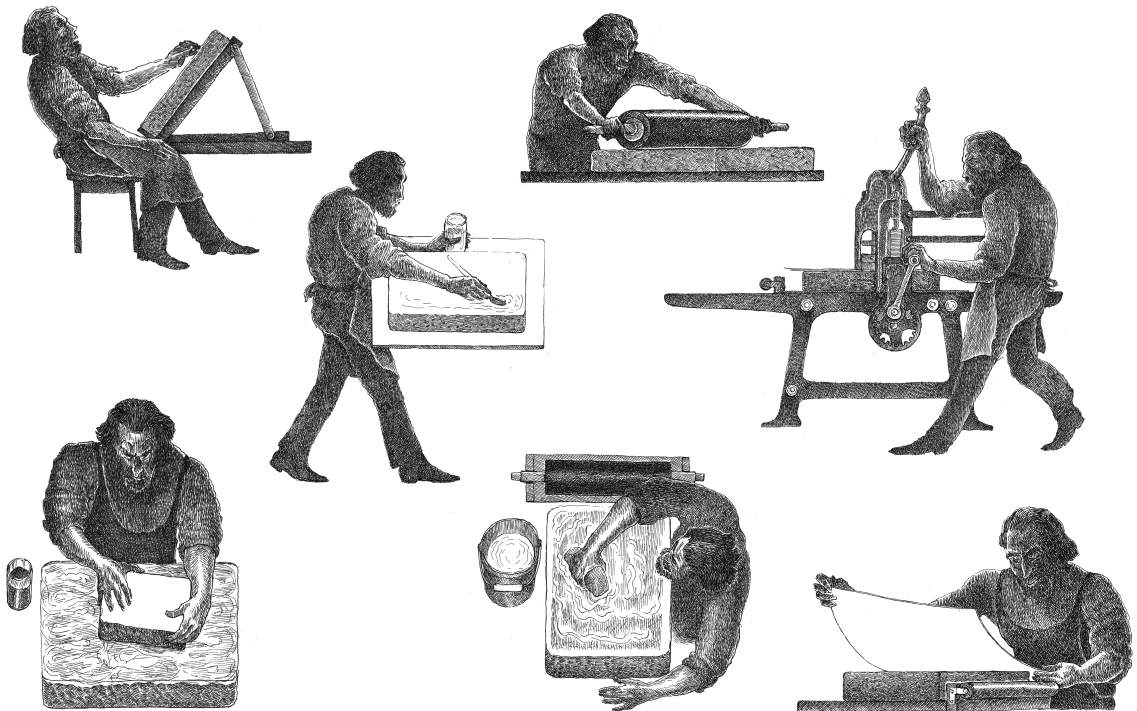
obr. 11

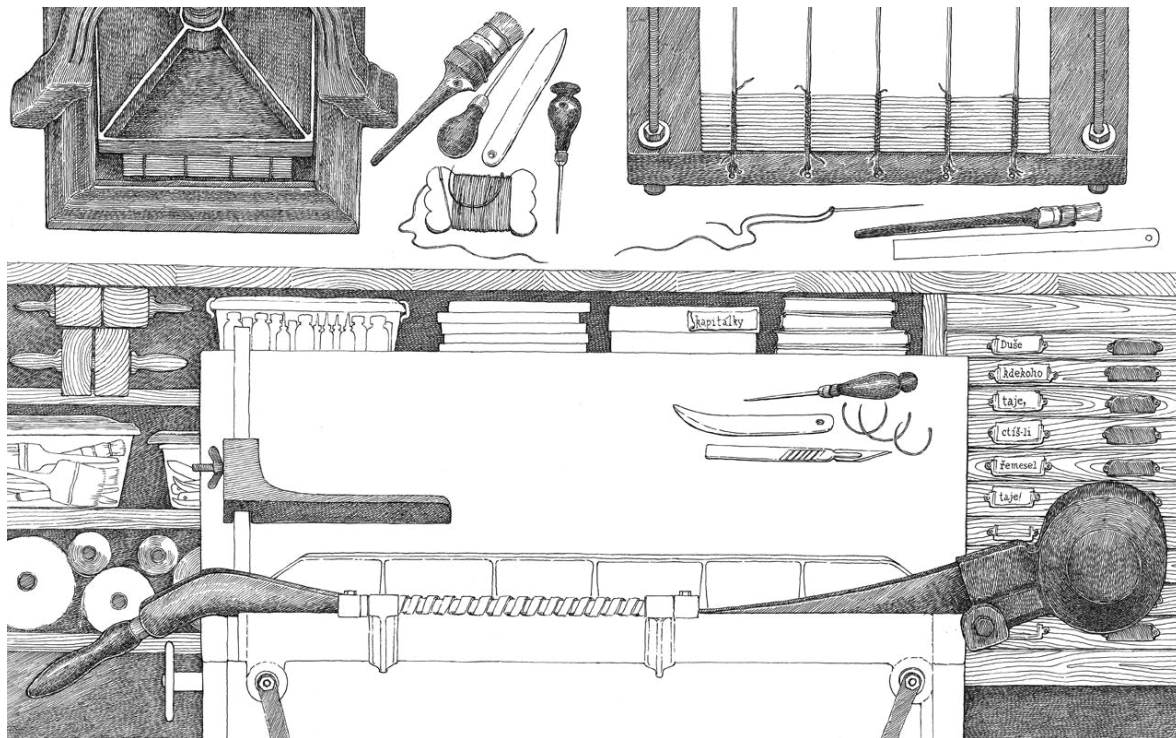
obr. 11

obr. 12

obr. 13

obr. 14

Josef Váchal
1884—1969

Grafik, všestranný výtvarník, tvůrce svých vlastních písem a knihovaz. Váchal vyniká mezi všemi zejména inclination k bizarním a démonickým tématům. Byl mistrem v technice dřevorytu, osobně vydal receptář k této technologii, kterou sám jako autodidakt zvládnul. Jeho výjimečnost je dána především komplexním přístupem ke grafické a knižní tvorbě. Sám psal, kreslil, ryt, tiskl a vázal často rozměrné knihy, z nichž je unikátem kniha Sumava umírající a nomantická. Největším, také mimořádné dílo v oblasti knižních značek, tzv. „ex libris“.

Vladimír Silovský
1891—1974

Malíř, grafik a ilustrátor, který se věnoval především technickým suché jehly a leptu. Své časopisní grafické listy věnoval povolečné, sociální tématice. Zobrazoval život anonymních lidí a práci v továrnách. Postupem času se společenské okolnosti změnily a to ovlivnilo také umělcovy náměty, kterými se staly portréty osobností nebo architektura. Silovský důsledně vypracovával své řemeslné dovednosti a později se začal věnovat také krajinařským leptům.

Bohuslav Reynek
1892—1971

Grafik, básník, vydavatel i předkladatel poezie. Jeho dílo je spjaté s detou k všemu živému a s vírou v boha. Reynek prožil celý život na rodinném statku v Petrkově. Po znárodnění statku komunisty, pracoval na své bývalé domovně jako zemědělský dělník. Reynekovy grafiky spojuje komorní formát, půvabná obyčejnost pohledů na krajinu, stromy či zbožňovaná zvířata nicméně zásadní místo v jeho umělecké tvorbě mají také biblické motivy, kterým věnoval několik grafických cyklů.

Cyril Bouda
1901—1984

Grafik a ilustrátor, známý stovkami ilustrovaných knih, například ilustracemi k Andersenovým pohádkám. Cyril Bouda byl žákem Maxe Šubinského, což přispělo k jeho zájmu o grafické techniky, jejichž možnosti využíval hojně a ve velké šíři. Vytvořil více než patnáct set grafik technikami suchá jehla, mědryt, dřevoryt, kamenorytina nebo litografie. Boudův ilustrátorský rukopis lze rozpoznat díky specifické grotesknosti figur, v měřítmách vyznává svůj vztah k italskému renesančnímu umění.

